

Fra Breviksposten lørdag 19. juli 1958

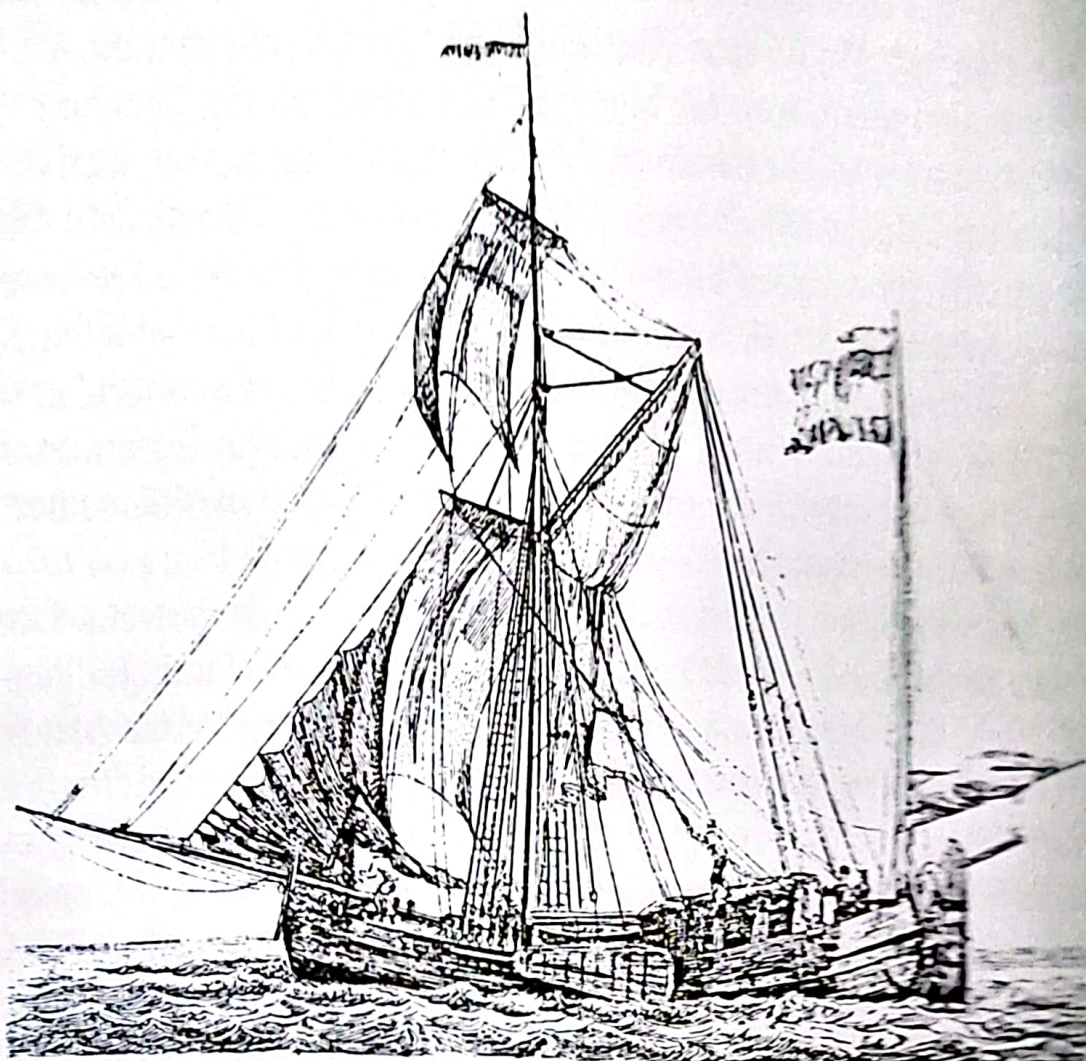
*Ladestedet i Bamble
Som ble revet etter ordre av danskekongen*

Av Gunnar Folkestad

I våre dager er det vel få som vet at det har ligget et ladested med rettigheter og dertilhørende bebyggelse ved munningen av Abyelven i Båmble. Derfor kan det være interessant å fortelle litt om dette sted selvom kildene er sparsomme og tidens hårde hånd har formådd å utslette meget av minnene som kunne kaste klarere lys over mangt og meget angående handel og vandel der nede –.

Vi må først se litt på den gamle inndeling av herreder og sogn, byer og ladesteder, slik at vi får et noenlunde rett bilde av disse forhold her ute ved kysten og innover ved fjorden. Det ville føre forvidt i denne artikkel å gå tilbake til den gamle inndeling i sagatiden, Her skal bare nevnes den inndeling vi hadde i tiden før 1738, Inntil dette år omfattet Bamble prestegjeld: Langesund, Stathelle, Kragerø, Skåtøy og Sannidal. Kragerø er fylkets nest eldste by med kjøpstadsrettigheter fra 1666. Det oppstod en kraftig kamp om ladestedsrettigheter mellom byene i denne tid. Professor Svalastoga og lektor Tønnessen har på bred basis lagt fram et veldig stoff som beviser striden om losse- og laderettighetene for de fleste ladesteder her i distriktet. Det kunne vært interessant å ta en oversikt over dette, men det vil føre for vidt. Vi skal her denne gang kun behandle hva som kaster lys over Abyelvens ladested.

Det knaket kraftig i sammenføyningene til den litt eldre by Skien da den høytidelig i 1666 måtte avstå Kragerø som sitt ladested. Skiens magistrat måtte høylydt i tingstue forkynne at kongen selv, Fredrik den tredje, hadde bestemt at Kragerø skulle få rådmann og andre gjeve embedsmenn. Da var det Kragerø måtte selv se seg om etter ladesteder som kunne gi byen den støtte det måtte ha krav på. Vel hadde Sannidal og stedet selv hatt og hadde muligheter for kvantum av varer til utførsel, men innen byens nærmeste områder fantes veldige skogvidder og mange gårder med naturherligheter som også etter den tid kunne utnyttes. Den såkalte bondehandel måtte legges i

Tegningen viser en hollandsk skipstype kalt smakke. Slike skip ble benyttet til eksport av trelast. Virksomheten ble derfor gjerne kalt smakkehandel.

kanaler inn til den nyfødte by så den kunne ha livsmuligheter. I så måte har barnet lært av forbildet som lå ved Skienselven. Det falt derfor ganske naturlig å se seg om etter nye muligheter. At Aby-elven ble valgt hadde sine vektige grunner. De store skoger med eiketømmer, gran og furu og dertil et stort område som trengte innførsel av ymse varer. Når dette ladested ble anlagt, er ennå ikke på det rene fordi mye av tollregnskapene for Kragerø er gått tap i denne tid og kildene for øvrig meget sparsomme. Etter at underskrivne har hatt en befaring og tegnet opp hele Abyfjorden, alt av holmer, øyer og halvøy er samt stedsnavner forøvrig, som kunne lyse minner fra denne tid, er det her verdt å nevne en del i denne forbindelse.

Den gamle kirkeveien

Den gamle og eldste kirkeveien for folk fra Langesund til Bamble kirke, det var sjøveien inn Åbyfjorden eller inn Vinjefjorden som den også blir kalt. Her finnes stedsnavn som bar bud om det: Kirkesund, for å nevne et. Stedsnavn som minner om hollenderne smakkedert og annen utenlandsk trafikk inn sjøveien i denne tid er verdt å legge merke til: Ved osen av Åbyelven heter grunnen på østsiden av elven Bellevue og på vestsiden rett over heter stranden Rekrus. Litt ned for Arnesplass på østsiden ligger plassen Sperrebukta. Her stod hus helt ned til våre dager. Tradisjon vet å fortelle at der har bodd folk i uminnelige tider. Her ble sperrene tatt vare på, tekst lagt ut med lagringsplass for sperrer for utskipning. Lettvint kunne smakkene her legge til og innta den ønskede last.

Så spør vi videre. Finnes det minner igjen oppover Åbyelvassdrag som kan ha forbindelse med ladestedet? Å trekke raske slutninger kan være lite til gagn, men nevnes må endel som nok meget sansynlig har hatt betydning i denne retning, Navn som Plankeskottet og Plankekåsa ved Bamblevannet forteller oss om plankesaging i denne tid. Planker ble skåret på innretning i skogen og fraktet videre til utførselsstedet. I Vest-Bamble har vi også flere av disse navn ved Bakkevannet bl.a. På Bjerkeset, et stykke opp i elven, var sag. I 1672 (etter skattemanntall i fogedregnskapet) går det fram at der var sag, brukes av to borgere, og en kvern. Hvem disse to borgere var står ikke, men det kan antas det var Kragerø-borgere. At skurlasten gikk herfra til Åbyelven var da selvfølgelig

På gården Bamle ved Bamlevann var også sag i 1672. Men det var nok mest av rund last som ble utskipet i denne tid.

På gården Trosby som ligger litt lenger ute på vestsiden av Åbyfjorden rett inn for Kjønnøya hadde Kragerøfolk hatt rettigheter fra gammel tid. Der var i 1672 en sag som brukes av Hans Jespersen i Kragerø og 1 vannkvern. Vi har et brev fra 1790-årene, brev fra forvalter Jens Bruun til kammerherre Løvenskiold, om kjøp av Trosby. «Gaarden Trosby haver to Qværnhuse med to par Qværner i hvert hus – der males for Kragerø, for Øernes Beboere og for Omegnen for mange penger om Aaret –». Altså fremgår det med stor tydelighet av dette at byen Kragerø hadde sterke interesser i dette område av Bamble.

I et eldgammelt kart over dette parti fra 1668 står det betegnelsen Obbefio-

erd (konf. C.S.S. Brevik gjennom tidene s. 31). Dette tyder på at stedet var kjent hos de sjøfarende fra utlandet, kartet er utgitt i Paris.

Skipsvraket ved Småbrattholmen

Halvt gjemt i slam og leire ligger et eldgammelt skipsvrak av bøk ved innseilingen til ladestedet. Spann og halvratne bord stikker opp av sjøen når det er ebbe i sjøen, for atter å bli nesten gjemt når flod siger på. Ved nærmere undersøkelser av disse skipsrester viser det seg at skuta er bygget av bøk og det er brukt trenagler tildels i sammensetningen. Kan dette være en havarert hollender eller danskeskute fra fjerne tider? Mye kan tyde på dette. Tradisjonen vet å fortelle at den har ligget der i uminnelige tider. Tippoldefar til dem som nå er 70 år kunne fortelle om vraket og historier som knyttet seg til samme. Det kunne være av interesse å få undersøkt dette vraket nærmere. For øyeblikket kan ikke mere sies om dette. Men at det kan være et minne fra ladestedet da Åbyelven mottok mang en stolt smakke fra Holland og fra andre fjerne riker er sannsynlig. Sic – transit – gloria – mundi –.

Kragerø hadde i likhet med Skien den største interesse av å legge under seg flest mulig ladesteder med mest mulig bondehandel. Men på samme tid ble det ført skarp kontroll fra øvrighetens side med tollbodene. Dersom tollerne og deres ansvarshavende for med fusk og fanteri var dagene talte for vedkommende tollsteder. Dette har vi flere eksernpler på ved Skiensfjordens ladesteder. Sikkert vet vi at det førte til krangel og strid i tolletaten om Åbyelvans ladested i slutten av 1720-årene. Bebyggelsen som tilherte dette sted vet vi. besto av søeboder og beboelseshuser. Hvor mange det var er ikke godt å formode.

Men så kom den skjebnetunge dag for stedet. Den 6. september 1729 ble i kongens råd fattet følgende resolusjon:

«— Som Hans Kongelige Majestæt paa Vores aller underdanigste Forestilling angående Aaby-Elven har den 6. august allernaadigst resolvert, at al Lossen og Laden udi Aaby-Elven skal forbydes og ikke tillades nogen Sjøeboder der at staae men de Negotierende derimod tilpliktet efterdags at losse og lade enten ved Kragerøe eller Langesunds toldsteder, hvilket af stederne denem kunde beleiligst falde, og det under Toldbetienternes Opsyn, saa kommunikeres høibemeldte Resolution til Efterlevelse, for Eder kan være vedkommende

Åbyelvas utløp slik det ser ut i dag. (Foto: Knut Øyvang).

og at I samme på Toldboden til de Negotierendes Efterretning lader blive bekiendt.»

Ja, slik lød det viktige dokument som skulle forkynne undergangen for handelsstedet ved bunnen av *Obbefioerden*. Vel seilet det i mange år ennå mang en stolt skute med hvite seil inn til osen av Åbyelv for å laste sperrer, bjelker og plank, men tollboden og framtidsplanene med, bebyggelse innover Utgårdens jorder var kullkastet for Kragerøs borgere og tommerespekulantene i Bamblekogene. I disse vakre sommerdager når man tar en tur ut til dette eldorado for feriegjester, strømmer minnene mot en, slik var her før, og nå ser vi strendenes stille saga om enn tilsløret så belyst i, små glimt fra fjerne tider.

Historiens pust til hverdagens jag gjør livet rikere i by og grend. Vi er et folk som synger; Vår ære og vår makt har hvite seil oss brakt.